

MI ÁLLJA KI AZ IDŐ PRÓBÁJÁT?

A Comunione e Liberazione Fraternitásának lelkigyakorlata
Rimini, 2019. április 12.

Julián Carrón péntek esti bevezetője

Talán még sosem voltunk ennyire tudatában annak, hogy mi nem tudjuk az időben megőrizni a velünk történő jó dolgokat. S talán még sosem voltunk ennyire tudatában annak, hogy mekkora szükségünk van valakire, aki kiállja az idők viharait, s ezzel válaszol a mi végtelen vágyunkra, hogy a dolgok megmaradjanak.

Kérjük tehát a Szentlelket, az egyetlent, aki képes megtartani az időben a minket alkotó teljesség-vágyat és felelni is rá.

Jöjj, Szentlélek Úristen

Kezdeképp felolvasom a Szentatyától kapott üzenetet: «A Szentatya szeretettel köszönti a Comunione e Liberazione Fraternitásának tagjait, akik összegyűltek Riminiben a „*Mi állja ki az idő próbáját?*” témájú lelkigyakorlatra. Azt kívánja, hogy Krisztus áldozatának emlékezete és az Ő megtestesülése a történelemben legyen az Atyaisten kézzelfogható segítsége, amellyel legyőzhetjük korunk nehézségeit és középszerűségét. Ferenc pápa arra hívja fel a résztvevőket, hogy figyeljék az idők jeleit és vegyék észre, hogy az életszentség sokféle története mind alkalom arra, hogy Isten hajlékát építsük a világban. A Szentatya a Szűzanya közbenjárására szeretettel küldi a kért apostoli áldást Önnek, valamennyi résztvevőnek, családtagjaiknak és az egész mozgalomnak. Pietro Parolin bíboros, Őszentsége államtitkára».

1. Egy kitörölhetetlen kérdés

Nagyon meglepett, hogy mekkora érdeklődést keltett a lelkigyakorlat címeként választott kérdés: «Mi állja ki az idők viharait?». Kétezer hozzászólás érkezett! Nagyok hálás vagyok, hogy így segítetek közös utunkat. Már az egyetemisták körében is megtapasztaltam, akik szintén nem tértek ki ez elől a kérdés elől. De nekünk, felnőtteknek ez a kérdés még fontosabb, mert már hosszabb ideje élünk a földön, vagyis több adat áll rendelkezésünkre a válaszadáshoz. Ezért döntöttünk úgy, hogy a Fraternitás lelkigyakorlatának középpontjába ugyanezt a kérdést állítjuk, hogy így nekünk is meg kelljen győződnünk a válasz igaz voltáról.

Sokatok számára meglepetést jelentett ez a kérdés, s elsősorban hálát ébresztett. «Hatalmas hála töltött el», írja valaki. Más pedig: «Szeretném neked megköszönni ezt a kérdést. Újra tudatára ébredtünk, hogy mi mindannyian része vagyunk az életünkre ható karizmának, melynek köszönhetően most itt vagyunk, hogy komolyan vegyük a kérdéset». Ismét más: «Nagy hálával várom a közelgő lelkigyakorlatot. A szívem – bár gyakran fáradt – vár. Mit vár? Azt, hogy újra halljam Krisztus szavát, mert semmi nem tudja annyira betölteni a szívemet, semmi nem jelent ekkora kihívást az értelmemnek, vagyis semmi sem magasztalja fel ennyire az emberségemet! Mekkora kegyelemben részesültem!».

A sokakban jelentkező érdeklődés mutatja, hogy a feltett kérdést nem elvontnak, hanem lényegbevágónak éreztétek, az élet fontos kérdésének, amely elől nem lehet elbújni. Világosan látszik, hogy vágyunk valamire, ami megmarad az időben. Ez annál is meglepőbb, mert egy nagyon ingatag társadalomban élünk, vagyis már hozzászokhattunk volna, hogy minden elmúlik. Ha megnézzük korunk életstílusát látjuk, hogy illékony, mulékony, egymásnak ellentmondó érzékelések körtáncában élünk. Érzelmek és érzések örvényében forgunk, melyben minden gyorsan jön létre és

gyorsan hullik szét; következésképpen könnyen leszünk csalódás áldozata. Úgy tűnik, semmi sem tartós, és az idő mindent elemészt, kiüresít. A tegnapi nap eseménye ma már nem vonz minket.

Erről beszélt Gaber az *Illogica allegria* című énekben: «Tudom, hogy minden romlásba dől / a világ és minden egyéb».¹ Ugyanerről énekel Vasco Rossi is: «Minden elmúlik, minden elmúlik / Ezt te is tudod».²

De ha minden elmúlik, akkor miért nem törődünk bele? Miért keresünk gyógyszert, mellyel eltompíthatjuk ezt a sürgető vágyat? Ezt teszi Houellebecq legújabb regényének szereplője. A szerotonin «egy kicsi, tojásdad, kettétörhető tableta. Nem teremt, nem átalakít, hanem átértelmez. A véglegest mulékonnyá teszi, az elkerülhetetlent esetlegessé. Az élet új értelmezését adja, amely kevésbé gazdag, sokkal művibb és bizonyos fokú merevség jellemzi. Nem nyújt boldogságot, sem igazi megkönnyebbülést. Másféle hatása van: az életet formálissá, s ezáltal megkerülhetővé teszi. Ezáltal segít az embereknek abban, hogy éljenek – vagy legalább abban, hogy ne haljanak meg – egyelőre. A végén győz a halál, a molekulaszervezet megroppan, a bomlás folyamata lezajlik».³

A jelen lelki gyakorlatban feltett kérdést nem lehet elnyomni. Elkerülhetetlenül visszatér. «Az élet ezen drámája [...] – bár a kételkedők és a boldog tudatlanok tekinthetik játéknak, vehetik félvállról – egyedülálló. És nem lehet úgy elmenekülni tőle, hogy ne menekülénk el magától az élettől. Egyszóval, komoly drámáról van szó; életünk nem színjáték, egyszerűen azért, mert egyedülálló, és szerepünket nem cserélhetjük le, legfeljebb elutasíthatjuk».⁴

2. A kérdés komolyan vétele a barátság első tette

A barátság első tette (önmagunk iránt és egymás között egyaránt) az, hogy komolyan vesszük ezt a kérdést. Ha valaki megbetegszik, akkor az önmaga iránti első baráti tett az, hogy komolyan veszi a betegségét. Ennyire egyszerű. És ha egy barátod megbetegszik, akkor az iránta való barátság első tette az, hogy figyelmezteted, hogy vigyázzon magára. Ezzel szemben áll az, hogy nem gondoskodunk magunkról, ami arról tanúskodik, hogy nem szeretjük magunkat.

Az *Alla ricerca del volto umano* című könyvének első oldalán don Giussani így figyelmeztet: «Emberi utunk legnagyobb akadályja az “énünk elhanyagolása”». Vagyis egy emberi út első eleme «ennek az “elhanyagolásnak” az ellentéte», azaz «érdeklődés az énünk iránt», saját személyünk iránt. Ez az érdeklődés magától értetődőnek tűnne, ám «egyáltalán nem az»: elegendő megfigyelni szokásos viselkedésünket és meglátjuk, «tudatunk mindennapi szövetében mekkora üres lyukak tátonganak és mennyire kihagy az emlékezetünk».⁵

Az első feltétel tehát, amelyre don Giussani emlékeztet, az önmagunk iránti szeretet, ami az önmagunk iránti barátság első tette. «Ha hiányzik belőlünk az emberség iránti szeretet – nem az esztétikai, költői értelemben tekintett emberség iránt, hanem az emberi szeretet, mint megbecsüléssel és szánalommal teli ragaszkodás önmagunk iránt, az olyan szeretet, amellyel édesanyád bánt veled, különösen, amikor kicsi voltál (de még most is, hogy felnőttél) – ha nincs meg legalább egy kicsi ebből bennünk önmagunk iránt, akkor olyan, mintha hiányozna a szilárd talaj, amelyre építhetünk».⁶

Tehát «az első feltétel ahhoz, hogy a mozgalom mint esemény megvalósuljon, emberségünknek ez az érzése: az “önmagunk iránti szeretet”».⁷ «Ez a kezdet, a kiindulópont:» – írja Etty Hillesum – «komolyan venni önmagunkat [...]. Ez az a munka, amelyet felebarátunkért is elvégezhetünk: egyre inkább önmagához vezetni; elkapni és megállítani, amikor elmenekül önmagától, kézenfogni és visszavezetni forrásaihoz, amelyek hozzá tartoznak».⁸

¹ «L’*illogica allegria*», szöveg A. Luporini, zene G. Gaber, 1981-1982, © Edizioni CURCI.

² «*Dannate Nuvole*», szöveg és zene V. Rossi, 2014, © EMI.

³ M. Houellebecq, *Serotonina*, La nave di Teseo, Milano 2019, 331. o.

⁴ D. de Rougemont, *La persona e l’amore*, Morcelliana, Brescia 2018, 57. o.

⁵ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano*, Rizzoli, Milano 1995, 9. o.

⁶ L. Giussani, *Uomini senza patria (1982-1983)*, Bur, Milano 2008, 291. o.

⁷ *Ibidem*, 294. o.

⁸ E. Hillesum, *Il bene quotidiano*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2014, 44. o.

Csak az tudja elvinni ezt a kérdést másokhoz, aki nem cenzúrázza saját magában, mert megtapasztalta a saját maga iránti szeretetet. Ezért az az igazi barát, aki felteszi ezt a kérdést, ahogy don Giussani is feltette nekünk: «Mi állja ki az idő viharait?».⁹ Ez a kérdés arra kényszerít minket, hogy önmagunk legyünk, nem engedi, hogy behulljunk a semmibe. Ezt sokan megfogalmazták. Csak néhány példát ragadok ki: «Köszönöm, hogy ezzel a kérdéssel felráztál engem». «Felmerült bennem, hogy ez a kérdés csakugyan nekem szólhat, nem pedig “csak úgy” hangzik el, amire majd valaki úgyis válaszol». «Köszönöm ezt a kérdést, ami azóta “üldöz” hogy elolvastam. Köszönöm, hogy ilyen kihívást intézel a szabadságunkhoz, és hogy arra hívsz minket, hogy a saját körülményeink között járjunk a válasz után». «Elsősorban azt szeretném mondani, hogy ez a kérdés uralja a napjaimat: végigkísér mindenben, attól a perctől, hogy reggel kinyitom a szemem odáig, amikor este elalszom».

Végsősoron ez egy elkerülhetetlen kérdés. Elég, hogy megszakadjon az, amit egy barátunkkal vagy a szívünknek kedves személlyel megélünk, és már fel is merül bennünk ez a kérdés, még ha kételkedésként is: ha ez a barátság vagy ez a szerelem is véget ér, akkor mi az, ami igazán megmarad?

Van Guccini-nek egy száma, *Farewell*, amely ezt a jelenséget írja le. Egy szerelemről és annak végetéréséről szól: «Akkor könnyű volt élni», «mintha megtaláltuk volna a világ titkos kulcsát», «újra találkozni olyan volt, mint újjászületni. / De minden történet ugyanaz az illúzió, a vége / és az volt a bűnünk, hogy különlegesnek hittünk egy átlagos történetet», «az idő kiszipolyoz és összetör minket».¹⁰

Néhány hozzászólásotok erről a tapasztalatról tanúskodik. Például: «Ahogy idősödöm, úgy vastagodik a páncélom, védekezem azzal szemben, ami megtörténik, hogy ne okozzon szenvedést. Az az igazság, hogy az idő felőröl, s egy könyörtelen szita, amelyen fennakad mindaz, amit nem őriztél meg, s engem megriaszott, amikor felfedezem, hogy nem őriztem meg elég sok mindent. Akkor befedem, betakarom több rétegni felejtéssel, összekavarom, lemondok még annak élvezetéről is, ami örömet okoz, hogy a vigasztalan fájdalmak ne bukkanjanak felszínre és ne nyissanak meg olyan szakadékokat, amelyeket nem tudok betemetni. Bágyadtság uralkodik el rajtam, rítusok és szokások védelmébe menekülök, ahogy az öregemberek teszik, s így életem bizonyos részeit ügyesen kizárom. Idővel a mozgalmambeli tapasztalatom is olyan lett, mint egy “idős nagynéni”, aki hozzám nőtt. Olyan, mint a kisgyerek alvósrongya, egy érzéstelenítő, amihez idővel hozzászoksz és már nem is hat. Tudom, hogy itt van a kutya elásva, hogy minél inkább akarok uralkodni rajta, minél többet akarok magamnak megtartani, annál kevesebb menekül meg, támad fel. Tudom, hogy meg kell tanulnom épp azt felajánlani, ami a legjobban fáj, azt, amit én nem tudok helyrehozni, legfeljebb elrejtteni, szőnyeg alá söpörni».

Baudelaire költői zsenije ugyanerre a keserű következtetésre jut: «Ifjúságom sötét, fekete zivatar volt / csak néha láttam egy kivillant sugarat. / A villám és a szél ellene tépve harcolt, / hogy kertemben piros gyümölcs kevés maradt. / S elértem végre így a Gondolatnak őszét; / most kéne fogni ásót és gerebent, / s amit gödrökre túrt, s úgy hányt a zord eső szét, / mint sír-vájt temetőt: ágyakká töltenem. / S ki tudja, misztikus erőit / hátha majdan épp e, / vad part gyanánt vízmosta, roncs talajban / leli csodálatos álmom: az új virág? / Óh, kín! óh, fájdalom! – Létünk az óra örli / s a sötét Ellenség, amely szívünkbe rág, / vérünkből szív erőt, / élni és nagyranőni».¹¹

Attól félünk, hogy alapjában véve minden megsemmisül, minden csak látszat és becsapás, ahogy Montale írja: «Talán egy reggelen, ha száraz üveglevegőben megyek / hátrafordulva látom: a csoda teljesül / a semmi mögöttem, fejem felett / az úr és félek részegül».¹²

Guccini, Baudelaire vagy Montale nem engedik, hogy ott folytassuk az életünket, ahol abbahagytuk, mert szembesítenek minket az élet sürgető voltával: kételkedésükkel vagy nihilizmusukkal arra kényszerítenek bennünket, hogy még inkább számot vessünk ezzel a kérdéssel.

⁹ V.ö. J. Carrón, L. Giussani, *Vivente è un presente!*, *Tracce-Litterae Communionis*, 2018. október, 2. o.

¹⁰ «Farewell», szöveg és zene F. Guccini, 1993, © EMI-BMG.

¹¹ C. Baudelaire, «Az ellenség», *A romlás virágai*-ban. Babits Mihály fordítása.

¹² E. Montale, «Forse un mattino andando in un'aria di vetro...», Id., *A modern ember vallási tudata*, Vigilia Kiadó, Budapest 1990, 46. o.

Máskülönben kétségbeesetten fogunk élni. Ahogy azt Houellebecq leírja: «nem volt sem vágyam, sem okom arra, hogy éljek [...], kétségbeesésemet egy elfogadható szinten tartottam, lehet reményvesztetten is élni, végül is az emberek legnagyobb része így él, legfeljebb időnként felteszi magának a kérdést, hogy megengedhet-e magának egy kis reményt [...], de erre nemmel válaszol. Mégsem adják fel, s ez megható látvány».¹³

De nem csak az az igazi barát, aki felteszi a kérdést, hanem az is, aki nem menekül el vagy nem fordítja el a fejét, hanem szembenéz a kérdés jelentőségével, komolyan veszi. Ezért jöttünk el a lelkigyakorlatra: hogy segítséget kapjunk ahhoz, hogy az igazságban éljünk, hogy ne kelljen elfordítani a fejünket azért, mert mindentől félünk, s félünk a semmitől is.

«Kire támaszkodhatok fáradtságomban és magányomban?», kérdi egyikőtök, «ki áll mellettem nehéz döntések idején? Mi menti meg a pillanatot? Több mint harminc éve gazdagítja tapasztalatomat a hit ajándéka, s idővel minden részleges célkitűzésem (amelyek közül néhányat el is értem) átengedi a helyet ennek a kérdésnek. Most már nincs is kedvem megmozdulni semmiért, ami kevesebb, mint ez a kérdés [anélkül, hogy komolyan venném ezt a kérdést]. Sem a családban, sem a munkahelyen, sem a barátaim közt, még kevésbe az ismeretlenekkel».

3. A várakozás

Azzal, hogy eljövünk a lelkigyakorlatra, segíteni akarunk egymásnak ebben a küzdelemben: az egyik oldalon ott van az, hogy már nem várunk semmit, a másik oldalon pedig az, hogy nem tudjuk elhallgattatni a minket alkotó boldogságvágyat. Egy megmaradó boldogság vágyát, amely nem múlik el egy nap vagy egy évszak alatt.

Drámai helyzet ez: azt gondoljuk, hogy nincs válasz az ember kérdésére, s mégsem tudjuk kitörölni ezt a kérdést. Így ír erről Tolsztoj: «Az ember körülnéz, s válaszokat keres kérdésére, de nem talál. Doktrínákat talál, melyek olyan kérdésekre válaszolnak, amelyeket fel sem tesz, de a feltett kérdésre nem talál választ [...]. És egyedül találja magát egy egész világgal szemben, ezekkel a szörnyű, a lelkét szétmarcangoló kérdésekkel».¹⁴ Egyedül.

Olykor még barátainkon is észre vesszük, hogy félnek bizonyos kérdésektől. Így ír nekem valaki: «Mindannak ellenére, amit megéltem, láttam és hallottam, most, amikor felteszed nekünk ezt a kérdést, én elterelem a saját figyelmemet, hogy így elkerüljem a kétségbeesést. Túl nyomasztó az élet súlya, különösen az attól való félelem, hogy a dolgok nem örökkévalóak: az idő elszáll és minden elmúlik. Amikor felteszem ezeket a kérdéseket a barátaimnak, marslakónak érzem magam, olyasvalakinek, aki “problémázik az élet értelmén és fél a haláltól”; így egyedül találom magam, elszigetelődöm, úgy látom, semmi sem állja ki az idő viharait».

De éppen ez a lélekszaggató kérdés indítja Borgest arra, hogy szüntelenül keresse azt, aki választ tud adni: «Keresni fogom utolsó lépteim / napjáig itt a földön»,¹⁵ így maradván hűséges önmagához.

Olykor egyenesen örületségnek tűnik már maga a kérdésfeltevés is. Mégis, annyira létünk részét képezi, hogy minden látszólagos józan meggondolás ellenére az önmagához hűséges ember nem tud megszabadulni tőle. Ezért lázad Camus, ezért kiáltja ennek az elkerülhetetlen sürgetésnek igaz voltát Caligulán keresztül: «Nem vagyok örült. Sőt, még sosem voltam ennél épeszűbb. Egyszerűen hirtelen megszomjaztam a lehetetlent. [...] A dolgok, úgy, ahogy vannak, nem pihentetnek. [...] A világ, így, ahogy van, elviselhetetlen. Szükségem van tehát a holdra, vagy a boldogságra, vagy a halhatatlanságra: valami örületségre, a lényeg az, hogy ne ehhez a világhoz tartozzon».¹⁶

Mivel nehéz a választ megtalálni, az ember úgy vélheti, hogy álmokat kerget. Antonio Machado spanyol költő nem csak szembe mer nézni a kérdéssel, hanem azt is megmutatja, mi kell ahhoz, hogy észrevegyük az esetleg megjelenő válasz jeleit: éber szív, mely néz és figyel. Így ír: «Elaludt-e a szívem? Álmaim kaptárai, / nem dolgoztok többé? Kiszáradt / gondolataim vízemelő kereke, / üresek-

¹³ M. Houellebecq, *Szerotonin*, idézett mű., 221. o.

¹⁴ L. Tolsztoj, *Sulla vita*, Feltrinelli, Milano 2018, 78. o.

¹⁵ J.L. Borges, «Cristo in croce», Id., *I congiurati*, Mondadori, Milano 1986, 17. o.

¹⁶ A. Camus, «Caligula», I. felvonás, IV. szín, Id., *Opere*, Bompiani, Milano 1973, 664. o.

e a vödrök, / csak árnyakat emelnek? / Nem, szívem nem alszik. / Szívem éber. / Nem alszik, nem álmodik, hanem néz / tágranyílt, tiszta szemmel, / távoli jeleket és hallgat / a nagy csönd partján».¹⁷

Amikor komolyan vesszük az életet, akkor elvisz minket a nagy csönd partjára, a Misztériumhoz, s ott nem tehetünk mást, mint tágranyílt, tiszta szemmel várjuk, hogy maga a Misztérium adjon valami jelet. Csak az, aki ebben az eredeti, nyitott várakozásban él tudja észrevenni, amikor megjelenik a válasz a szív vágyára, csak az ismeri fel megmutatkozásának jeleit. Ha szabad teret engedünk a kérdésnek, akkor észre tudjuk venni a válasz megjelenésének legkisebb jelét is.

Jól kifejezi ezt Patrizio Barbaro egyik verse: «A szem néz. [...] Csak a szem tudja észrevenni a szépséget [...] A szépség meglátszik, mert élő, tehát valós. Jobban mondva megtörténhet, hogy meglátjuk. [...] A gond az, amikor van szemünk, mégsem látunk, nem nézzük, mi történik. [...] Zárt szemek. Nem látó szemek. Szemek, melyek már nem kíváncsiak. Melyek már nem számítanak semmi eseményre. Talán mert nem hisznek a szépség létezésében. De útjaink sivatagában áthalad a Szépség, ledönti a véges korlátot és betölti tekintetünket végtelen vággyal».¹⁸

4. A váratlan

A szépség áthalad, megtörténik, nem kér hozzá engedélyt, szembeszáll a kételkedéssel, a nihilizmussal. Aki figyel, az észreveszi. Nekünk csak annyi a dolgunk, hogy figyeljünk, s így megláthassuk, amikor erre jár. «Az ember nem aggályai révén válik naggyá. A nagyság Isten kegyelméből érkezik, éppúgy, mint egy szép nap» írja Camus a *Noteszlapok*-ban.¹⁹

Egész életünk azon áll vagy bukik, hogy észrevevesszük-e a pillanatot, amikor a szépség elhalad előttünk. Miből tudom meg, hogy észrevettem? Abból, hogy váratlanul felnyitja a szememet, felébreszti vágyakozásomat.

De miféle szépségre van legnagyobb szükségünk? Arra, hogy megtörténjen az a kiválasztó szeretet, amelyet mindannyian meg akarunk tapasztalni. Mert a kiválasztó szeretet a módszer, amely felébreszti, kiváltja, létrehozza emberségünket, énünket.

Valaki a következő esetet mesélte el nekem: «Tavaly felvettünk egy fiatal tanítónőt az alsótagozatba. Mint a legtöbb mai fiatal, ő is eléggé irányvesztetten él, különösképpen szorong amiatt, hogy sosincs a helyzet magaslatán. Nemrégiben odajött hozzám és elmondta, hogy amióta tanít, azóta még rosszabbul érzi magát, mint korábban, mert a tanítás sok kérdést és sebet nyit meg benne. Azt feleltem neki, hogy akkor életének legjobb szakaszában van, s hogy a kérdések és sebek olyasvalami előtt nyílnak meg, ami bizonyos mértékben reményt is nyújt. Ő azt felelte, hogy nem így van, hogy a sebek fájdalmasak és hogy legalább azelőtt volt egy páncélja, de az iskola levette róla ezt a páncélt. S ekkor elmesélte egész élettörténetét, minden elszenvedett nehézséggel. Aztán egy rövid időre elment meglátogatni a Newman iskolát, ahol még tanított is két napot. Visszatérve ezt mondta: “A Newman-ben történt velem valami, amiről nem tudom, hogy mi. De az emberek észrevették, mert meg is mondják nekem. Azt mondják, hogy elégedettebb és nyugodtabb vagyok. Ezt mondják a barátaim és a családom is. Én is látom, hogy történt velem valami. De mi? Ne gyere azzal, hogy Isten, mert azt nem bírom elfogadni”. Én azt feleltem, hogy ne aggódjon Isten miatt, csak legyen teljesen lojális azzal, amit megtapasztalt. Erre megkérdezte: “Miért épp velem történt ez? Sokan vannak itt nem hívők, de velük nem történt semmi. Lehet, hogy velem azért történt meg, mert él bennem egy szükség, egy nyitott seb?”».

Íme, az utcáink sivatagán áthaladó szépséget az veszi észre, akiben valóban él a szükség, a seb, a tisztaság.

Milyen könnyű felismerni a szépséget – vagyis az énünket újra felébresztő kiválasztó szeretet nyilvánvalóságát – amikor megtörténik! Akkor válunk igazán önmagunkká, amikor valaki kiválaszt.

¹⁷ A. Machado, «S'è addormentato il mio cuore?», LX, *Solitudini (1899-1907)*, Id., *Tutte le poesie e prose scelte*, Mondadori, Milano 2010, 107. o.

¹⁸ P. Barbaro, «*Ah uno sguardo* – dedicata a Pasolini», in «Una domanda a cui non so rispondere», F. Pierangeli gondozásában, *30Giorni*, n. 11, 2000.

¹⁹ A. Camus, *Taccuini. III, 1951-1959*, Bompiani, Milano 1992, 34. o.

erről ír egy versében Pedro Salinas: «Amikor kiválasztottál / – a szeretet választott – / kiemelkedtem a tömegnek, a semminek / nagy névtelenségéből [a „te” előhív minket a semmiből] [...]. / De amikor azt mondtad nekem: “te” / – nekem, igen, nekem, minden ember közül – / magasabbra emelkedtem, mint a csillagok / vagy a korallok [a csillagokig emelsz]. / És örömöm / elkezdett pörögni, összefonódva / a te léteddel, a te lüktetésedben. / Birtokul adtad nekem önmagam, / magadat adván nekem. / Éltem, élek. Meddig? [...] / Egy leszek a sok közül / amikor már nem leszel az enyém»,²⁰ mert ennyire fontos vagy ahhoz, hogy én önmagammá váljak.

Akkor tehát, barátaim, a következő nagy kérdés előtt állunk: van-e, történt-e valami az életünkben, amely más, mint a mulandó dolgok? Kierkegaard így ír *Naplójában*: «ez számít az életben: hogy egyszer láttunk valamit, hallottunk egy olyan nagy, olyan nagyszerű dolgot, hogy ahhoz képest minden semmi, s még ha minden mást el is felejtenénk, ezt sosem».²¹

Ezért mindent szemügyre kell vennünk, ami velünk történt, hogy meglássuk, van-e valami, amiről kiderült, hogy képes ellenállni az idő múlása által okozott kiüresedésnek. Történt-e valami vagy valaki az életünkben, amelyről bebizonyosodott, hogy kiállja az idő múlását? Volt-e valami, ami szilárdan magához tudta kötni életünket? Ez az a nagy kérdés, amellyel mindenkinek szembe kell néznie, s saját tapasztalatából kiindulnia, ha nem akarja, hogy minden szétessék.

Ezt a «valamit», amiről beszélünk, Montale «váratlannak» nevezi: «Egy váratlan / az egyetlen remény». De sokak szerint «ez ostobaság»,²² és olykor mi is így véljük.

Mindazonáltal senki sem bírja megtiltani, hogy valami új meg ne jelenjék szemünk előtt – mert több valóság van az égben és a földön, mint a mi egész filozófiánkban, ahogy azt Shakespeare megfogalmazta²³. Valami, ami «nem létezhetett, s mégis jelen van», mondta Giussani 1968-ban. Valami, ami «nem létezhetett, mert mi sosem gondoltunk rá, nem tudtuk elgondolni [elképzelni sem], de jelen van».²⁴

Ha eljöttünk a lelkiyakorlatra, az azért van, mert legalább egyszer, egy adott pillanatban megtörtént velünk ez a «váratlan», amely oly erősen kapcsolta magához életünket, hogy most ide is elhozott. Ha eljöttünk ide, az azért van, mert még nyitottak vagyunk a lehetőségre, hogy találkozzunk azzal a «te»-vel, aki kiemelt minket a névtelenségéből, aki mindannyiunkat valóban egyedivé, önmagává tette. Közülünk sokan várják ennek a találkozásnak megújulását.

Legalább egyszer, legalább egy adott pillanatban megtörtént velünk valami, ami után vágyakozunk. Egyikötök így írja ez le: «Elgondolkodom a kérdésen, amit küldtél: “Mi állja ki az idő viharait?”. Jó kérdés! Családi helyzetek, melyek sosem változnak, sőt, úgy tűnik, egyre mélyebb gödröt ásnak, hogy legyen hova süllyedni. Szilárdnak tűnő kapcsolatok és struktúrák, de alapjában véve nem lehetek bennük biztos. Azért, mert senki sem tudja garantálni, hogy egyszer nem fogok valakit annyira megbántani, hogy nem lesz hajlandó megbocsátani, vagy hogy a dolgok természetes menete folytán a legmélyebb barátságok nem fognak egyszer megsebezni vagy csalódást okozni vagy elhagyni. És nincs olyan struktúra, amelyet szét ne tudna zúzni az én erőszakom vagy másoké, forradalmi vagy igazságossági eszmények miatt. Az pedig, hogy saját emberi energiámra vagy jószágomra támaszkodjak, a nevetségessel határos. Őszintén szólva, olykor, ha az életemre nézek, egy hatalmas sírgödörnek látom. Az utóbbi időben már egész napokon keresztül így érzem magam. De ugyanilyen nevetségesnek tűnik azt mondani: “De jó, most elmegyek a lelkiyakorlatra, ott majd megmondják nekem, hogy mi áll ellen az idő múlásának, aztán hazajövök és minden más lesz”. De akkor miért jövök el? Azt hiszem, az egyetlen dolog miatt, ami állandóan jelen van: él valami a mozgalomban, ami egy végső, elpusztíthatatlan vonzerővel rendelkezik és amitől nem tudok elszakadni. Azért jövök, hogy megkeressem az egyetlen dolgot, ami után igazán vágyakozom».

²⁰ P. Salinas, *La voce a te dovuta*, Einaudi, Torino 1979, 195. o.

²¹ S. Kierkegaard, *Diario. I (1834-1849)*, Morcelliana, Brescia 1962, 239. o.

²² E. Montale, «Prima del viaggio», vv. 22-27, id., *Tutte le poesie*, op. cit., p. 390. o.

²³ «Több dolgok vannak földön és égen, Horatio, mintsem bölcselmetek álmodni képes» (W. Shakespeare, *Hamlet*, I. felv., V. jel. Arany János fordítása).

²⁴ J. Carrón, L. Giussani, *Vivente è un presente!*, *Tracce-Litterae Communionis* melléklete, cit., 11. o.

Ezért kérjük, barátaim, hogy bármilyen helyzetben élünk is, újra elérjen bennünket az Úr tekintete, az a kiválasztó szeretet, amely annak idején új életet adott nekünk, s hogy így megtapasztalhassuk, mennyire becses az életünk és hogy nem vagyunk arra ítélve, hogy lássuk, amint életünk alásüllyed a semmiben.

Kérjük tehát, hogy ismét elárasszon bennünket az a kiválasztó szeretet, melyre egész lényünk várakozik: «Drága vagy a szememben»;²⁵ te, nem valaki más, nem olyasvalaki, aki más, mint te; te, most, úgy, ahogy vagy, nem majd, amikor megváltozol. Most! Nem vagy arra ítélve, hogy a semmibe hulljál, mert drága vagy az Ő szemében!

A lelkigyakorlat alatt az elköteleződésünk eszköze a csönd. Segítsük egymást azzal, hogy elsősorban ezt a csöndet vesszük komolyan. Don Giussani mondta: «Gyakorlatilag egy napot, vagy kicsit többet töltünk együtt életünk nagyobb igazságának érdekében. Áldozatok árán, sőt, sokan komoly áldozatok árán tudunk ide eljönni. Igyekezzünk az ittlétet minél jobban kihasználni, igyekezzünk, hogy az Úrral való kapcsolat örömét jobban megéljük itt, mint évünk legjobb napjain. Ez elköteleződést kér tőlünk, hogy valóban legyen eredménye [...]. Ennek az elköteleződésnek az eszköze a csönd. [...] A csönd nem a semmi, hanem ima, annak tudata, hogy Isten színe előtt vagyunk, kérés». Ezért «még a könyvvásárlást is el lehet intézni csöndben»,²⁶ egymást segítve. «Ügyeljünk a csöndre a szálloda és az előadóterem közötti úton. Őrizzük meg a teljes csöndet, amikor bejövünk az előadóterembe, ahol a zene és a képek segítik bennünk az emlékezést – segíteni fognak minket, hogy agyunk és szívünk nézze és hallgassa azt, amit Isten mondani fog nekünk». Mert «az, amit ebben a másfél napban itt együtt teszünk csak egy vonása annak a szeretetnek, amellyel az Úr – akár észreveszed, akár nem – hajtja az életedet [és az enyémet] a Végcél felé, ami Ő maga».²⁷

A csönd tehát azért kell, hogy ezekre jól figyelhessünk (ha valakinek gyomorfekélye van, nem oldja meg a bajt azzal, hogy nem foglalkozik vele, mert úgysem tud tőle megszabadulni és az, hogy nem néz szembe a problémával, csak nehezíti, elviselhetetlenné teszi az életét).

Módunkban áll félelem nélkül lenni együtt és nézni mindent, mint a vámosok, akik azért keresték Jézus társaságát, mert amikor Vele voltak, akkor önmaguk tudtak lenni, nem kellett jobb emberekké válniuk, Jézus úgy ölelte át őket, amilyenek voltak.

A csönd – legalább évente egyszer engedjük, hogy velönkig áthasson! –, az ima, az éneklés, az elhangzó utasítások nem formális parancsok, hanem azt szolgáló javaslatok, hogy mindannyian az élethez illő komolysággal éljük meg ezeket a napokat.

Barátaim, élhetünk nagyszerűen, de azt akarni kell.

²⁵ Iz 43,4.

²⁶ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, Bur, Milano 2018, 211-213. o.

²⁷ L. Giussani, *Dare la vita per l'opera di un Altro*, Esercizi Spirituali della Fraternità di Comunione e Liberazione, Rimini 1992. május8-10., a *CL-Litterae Communionis* melléklete, 1992 június, 5.o.